

PRAVNO VARSTVO VIDEZOV IZDELKOV, USTVARJENIH Z UMETNO INTELIGENCO ALI NJENO POMOČJO

MARTINA REPAS

Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor, Slovenija
martina.repas@um.si

Vpliv vse večje razširjenosti tehnologije umetne inteligence se odraža na številnih pravnih področjih, med drugim tudi na področju modelov, ki predstavljajo eno od pravic intelektualne lastnine, s katerimi se varuje videz izdelka. Umetna inteligenca je lahko v proces oblikovanja videza izdelka vključena kot orodje, lahko pa je tudi neodvisni oblikovalec videza izdelka. Kadar se uporablja zgolj kot orodje, rezultat oblikovanja nazivamo kot videz izdelka, ustvarjen s pomočjo umetne inteligence, medtem ko tisti, ki ga umetna inteligenca samostojno razvije, nazivamo kot videz izdelka, ustvarjen z umetno inteligenco. To poglavje izpostavlja pravna vprašanja glede umetne inteligence kot oblikovalca videza izdelka oziroma kot imetnika modela. Nadalje obravnava možnosti varstva tistega videza izdelka, ki je ustvarjen z umetno inteligenco ali njeno pomočjo, ter t. i. vhodne in izhodne kršitve obstoječih modelov z videzi izdelkov, ustvarjenih z umetno inteligenco ali njeno pomočjo.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.11.2025.3](https://doi.org/10.18690/um.pf.11.2025.3)

ISBN
978-961-299-086-2

Ključne besede:
umetna inteligenca,
model,
videz izdelka,
avtorska pravica,
oblikovalec,
avtor,
kršitev,
imetnik modela

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.11.2025.3](https://doi.org/10.18690/um.pf.11.2025.3)

ISBN
978-961-299-086-2

PROTECTION OF PRODUCT APPEARANCES ASSISTED OR GENERATED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE

MARTINA REPAS

University of Maribor, Faculty of Law, Maribor, Slovenia
martina.repas@um.si

Keywords:

artificial intelligence,
design,
product appearance,
copyright,
designer,
author,
infringement,
design holder

The impact of the increasing prevalence of artificial intelligence technology is reflected in many legal areas, including the field of designs, which represents one of the intellectual property rights that protect the appearance of a product. Artificial intelligence can be included in the design process as a tool, or it can be an independent designer. When used solely as a tool, the result is called an artificial intelligence-assisted design, while the one that artificial intelligence independently develops is called an artificial intelligence-generated design. This chapter highlights legal issues regarding the possibility of artificial intelligence acting as a designer or as a holder of a design. It further discusses the possibilities of protecting the appearance of a product created by or with the help of artificial intelligence, as well as the so-called input and output infringements of existing designs with product appearances created by or with the help of artificial intelligence.

University of Maribor Press

1 Uvod

Umetna inteligenca se splošno razume kot učenje in razvoj računalniškega sistema, ki lahko kopira inteligentno človeško ravnanje, tj. da ima nekatere lastnosti človeškega uma.¹ Obstajajo številne delovne definicije umetne inteligence,² Uredba (EU) 2024/1689 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. junija 2024 o določitvi harmoniziranih pravil o umetni inteligenci³ (Akt o umetni inteligenci) pa sistem umetne inteligence opredeljuje kot sistem temelječ na napravah (strojih, ki poganjajo umetno inteligenco), ki je zasnovan za delovanje z različnimi stopnjami avtonomije in lahko po uvedbi izkaže prilagodljivost ter za eksplicitne ali implicitne cilje iz prejetih vhodnih podatkov sklepa, kako ustvariti izhodne podatke, kot so napovedi, vsebine, priporočila ali odločitve, ki lahko vplivajo na fizična ali virtualna okolja (1. točka 3. člena). Ta opredelitev temelji na ključni značilnosti sistemov umetne inteligence, tj. na sposobnosti sklepanja. Sistemi umetne inteligence so zasnovani tako, da so do neke mere neodvisni od človeškega sodelovanja in zmožnosti delovati brez posredovanja človeka.⁴

Vpliv vse večje širitve umetne inteligence se odraža na številnih pravnih področjih, od katerih pravo intelektualne lastnine še zdaleč ni izvzeto. Ena izmed pravic intelektualne lastnine je tudi model (ang. design), s katerim se varuje videz izdelka (na primer oblike telefonov, igrač ipd.), na katerega ima tehnologija umetne inteligence prav tako velik vpliv. Umetna inteligenca se namreč ne uporablja več zgolj kot sredstvo za ugotavljanje, kaj potrošniki želijo, in za predvidevanje prihodnjih smernic, ampak tudi za ustvarjanje in izboljševanje videzov izdelkov ter za izdelavo tkanin, barv ipd.⁵ Povzročila je, da so dela oblikovalcev vse bolj digitalna, kar velja tako za postopek oblikovanja kot za same rezultate oblikovanja. Temu je sledila tudi modna industrija. Za primer lahko navedemo projekt, ki sta ga ustanovila Tommy Hilfiger in Modni inštitut za tehnologijo v New Yorku, v katerem so študentje ustvarjali videze izdelkov za znamko Tommy Hilfiger z uporabo IBM-ovih orodij. Ta orodja so bila programirana z zbirko podatkov s 15.000 slikami videzov

¹ Artificial Intelligence, Oxford Advanced Learner's Dictionary, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/artificial-intelligence?q=artificial+intelligence>; Artificial Intelligence, Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ai>.

² Glej na primer McCarthy, 1990; Turing, 1950; Russell in Norvig, 2021.

³ UL L 2024/1689, 12. 7. 2024.

⁴ Akt o umetni inteligenci, uvodna točka 12.

⁵ Kuypers in De Clercq, 2024.

preteklih zbirk Hilfigerja. Umetna inteligenca je delovala kot pomočnik pri oblikovanju končne zasnove oblačil z ustvarjanjem vzorcev tkanin, barv in silhuet.⁶

Umetna inteligenca je lahko v proces oblikovanja vključena kot orodje, ki je v pomoč fizični osebi, lahko pa je tudi neodvisni oblikovalec videza izdelka. Kadar se uporablja kot orodje, rezultat nazivamo »videz izdelka, ustvarjen s pomočjo umetne inteligenca« (AI assisted designs), medtem ko tisti rezultat, ki ga umetna inteligenca samostojno razvije, nazivamo kot »videz izdelka, ustvarjen z umetno inteligenco« (AI generated designs).⁷ Naprave z umetno inteligenco lahko na primer ustvarjajo modno oblikovanje, torej kognitivno nalogo, ki jo običajno opravljajo ljudje. Umetna inteligenca deluje kot samoučeči se stroj, ki lahko obdela velike količine informacij in jih analizira za ustvarjanje dela. Kljub zmožnosti samoučenja pa stroji z umetno inteligenco vendarle ostajajo odvisni od podatkov, ki jih programer vnese vanje.⁸

Uporaba tehnologij umetne inteligenca na področju videzov izdelkov odpira pomembna pravna vprašanja. V tem poglavju monografije izpostavljamo tri, ki se sicer tipično pojavljajo tudi v povezavi z drugimi pravicami intelektualne lastnine (patenti in avtorskimi pravicami). Prvo vprašanje je, ali je umetna inteligenca lahko oblikovalec videza izdelka ter posledično tudi imetnik modela, ki mu pripadajo vse izključne pravice iz tega naslova. To ne vključuje zgolj tistega videza izdelka, ki ga je ustvarila umetna inteligenca sama, ampak tudi tistega, ki je ustvarjen s pomočjo umetne inteligenca. Drugo vprašanje, ki je s prvim neposredno povezano, je, ali se z modelom sploh lahko zavaruje videz izdelka, ki ga ustvari umetna inteligenca sama ali pa je ustvarjen z njeno pomočjo. Tretje vprašanje pa je, ali lahko videz izdelka, ki ga ustvari umetna inteligenca ali pa je ustvarjen z njeno pomočjo, krši prej registrirane (torej prejšnje) modele.

Ta vprašanja so analizirana z vidika zakonodaje EU. Analiza pa ima velik pomen tudi za slovensko pravno ureditev, glede na to, da je ta pravica intelektualne lastnine predmet harmonizacije v državah članicah EU. Zakonodajalec EU je sprejel dva predpisa, ki to pravico intelektualne lastnine urejata. Prvi je Direktiva 98/71/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. oktobra 1998 o pravnem varstvu modelov,⁹ s katero se je ureditev tega področja približala v vseh državah članicah

⁶ Greene in Longobucco, 2018.

⁷ Antikainen in Härkönen, 2024, stran 2.

⁸ Caen, 2020, stran 610, in tam navedena literatura.

⁹ UL L 289, 28. 10. 1998, strani 28–35.

EU. Določbe te direktive so v slovenski pravni red prenesene v Zakon o industrijski lastnini¹⁰ (ZIL-1). Leta 2024 je pričela veljati nova Direktiva (EU) 2024/2823 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2024 o pravnem varstvu modelov,¹¹ katere določbe bodo države članice EU morale prenesti v nacionalno zakonodajo do 9. decembra 2027 (prvi odstavek 36. člena Direktive 2024/2823). Spremembe, ki jih Direktiva 2024/2823 prinaša, se nanašajo tudi na varstvo videzov izdelkov v digitalni dobi. Drugi predpis EU pa je Uredba Sveta (ES) št. 6/2002 z dne 12. decembra 2001 o modelih Skupnosti,¹² ki je bila spremenjena z Uredbo (EU) 2024/2822 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2024 o spremembi Uredbe Sveta (ES) št. 6/2002 o modelih Skupnosti in razveljavitvi Uredbe Komisije (ES) št. 2246/2002, ki se je pričela uporabljati 1. maja 2025, z izjemo nekaterih določb, ki se pričnejo uporabljati 1. julija 2026¹³ (Uredba 2024/2822). Na podlagi te uredbe se lahko pridobi t. i. model EU, tj. pravica intelektualne (industrijske) lastnine z enotno naravo, saj ta nastane, se prenese in preneha za celotno območje EU. To velja za registriran in neregistriran model EU.¹⁴ Pogoji pridobitve registriranega modela, njegova vsebina in učinki so enaki nacionalnim modelom, registriranim v državah članicah EU, saj Uredba 2024/2822 povzema določbe Direktive 98/71 in Direktive 2024/2823.

Za uvodom je v drugem razdelku tega poglavja kratko predstavljen model kot pravica intelektualne lastnine, ki varuje videz izdelka, ter pravna ureditev na ravni EU (predmet, vsebina in pogoji za registracijo). Tretji razdelek analizira različne možnosti varstva videza izdelka, poleg modela še varstvo z znamko in avtorsko pravico, ter razmerja med različnimi oblikami varstva. V četrtem razdelku so analizirana relevantna pravna pravila v zvezi s pojmom oblikovalca in imetnika modela, zlasti v zvezi z vprašanjem, ali je umetna inteligenca lahko oblikovalec in s tem tudi imetnik te pravice. Peti razdelek obravnava vprašanje varstva videza izdelka, ustvarjenega z umetno inteligenco ali njeno pomočjo, medtem ko so v šestem

¹⁰ Uradni list RS, št. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo, 100/13, 23/20 in 76/23.

¹¹ UL L 2024/2823, 18. 11. 2024.

¹² UL L 3, 5. 1. 2002, strani 1–24.

¹³ UL L, 2024/2822, 18. 11. 2024.

¹⁴ Temeljna značilnost neregistriranega modela EU je, da njegovo varstvo ni odvisno od registracije, kot to velja za registriran model EU, ampak nastopi samodejno, če so izpolnjeni pogoji, določeni v Uredbi 6/2002. Uvedba te enotne pravice, ki traja tri leta od dneva, ko je videz izdelka dostopen javnosti v EU, je posledica spodbujanja inovativnosti, s čimer je zakonodajalec EU želel zavarovati tiste videze, ki se uporabljajo v izdelkih, ki imajo kratek rok trajanja oziroma so vgrajeni vanje ter za katere so njihovi oblikovalci želeli pridobiti hitro in učinkovito varstvo brez bremena kakršnihkoli formalnosti v zvezi z registracijo in za katere je trajanje varstva manj pomembno. Tako Uredba 6/2002, uvodni točki 16 in 25.

razdelku analizirane t. i. vhodne in izhodne kršitve obstoječih modelov z videzi izdelkov, ki so ustvarjeni z umetno inteligenco ali njeno pomočjo. V zadnjem razdelku so strnjene zaključne misli in dognanja.

2 Splošno o modelu kot pravici intelektualne lastnine

Model je pravica intelektualne lastnine, ki varuje videz izdelka, ta pa je sestavni del vsakodnevnega življenja tako v zasebnem kot tudi poslovnem okolju. Videzi izdelkov pogosto povezujejo elemente privlačnosti s funkcionalnostjo, očarajo s svojo preprostostjo in eleganco ter zato pritegnejo potrošnika oziroma uporabnika. Kot taki za podjetja predstavljajo pomembno vlogo in so bistvenega pomena za njihov ekonomski uspeh, zaradi česar se tudi pojavljajo v skoraj vseh industrijskih sektorjih. Model se nanaša na videz celotnega ali dela izdelka, kar pomeni, da se praviloma nanaša na fizični objekt. Obstaja pa tudi izjema pri ornamentih, ki so lahko predmet modela, čeprav se ne nanašajo na fizični objekt.¹⁵

Direktiva 98/71 opredeljuje tako videz kot tudi izdelek. V določbi točke a) 1. člena navaja, da videz pomeni izgled celotnega izdelka ali njegovega dela, ki izhaja iz značilnosti, zlasti linij, obrisov, barv, oblike, teksture in/ali materialov samega izdelka in/ali njegovih ornamentov. Direktiva 2024/2823 v 3. členu tej definiciji dodaja še premik, prehod ali katerokoli drugo vrsto animacije teh značilnosti, se pravi tisto, kar je splošna značilnost virtualnih oziroma digitalnih videzov. V točki b) 1. člena pa Direktiva 98/71 opredeljuje pojem izdelka, in sicer kot vsak industrijski ali obrtni predmet, ki med drugim zajema dele, ki so namenjeni za sestavo kompleksnega izdelka, embalažo, opremo, grafične simbole in tipografske znake, z izjemo računalniških programov. Opredelitev izdelka je zelo široka in zajema oblačila, tkanine, pohištvo, motorna vozila, električno blago, embalažo, grafične simbole ipd.¹⁶

Direktiva 2024/2823 v 4. točki 2. člena to definicijo razširja in določa, da je izdelek lahko ne samo v fizični, ampak tudi v nefizični obliki, vključno z embalažo, kompleti artiklov, prostorskimi razporeditvami predmetov, namenjenih oblikovanju notranjega ali zunanjega okolja, in deli, namenjeni sestavljanju v kompleksni izdelek, grafični deli ali simboli, logotipi, reliefni vzorci, tipografski znaki in grafični uporabni

¹⁵ Hasselblatt v Hasselblatt, 2018, stran 6. Prim. Brown et al., 2019, stran 275.

¹⁶ Bently et al., 2018, stran 744.

vmesniki. Pri tem je treba dodati, da je tudi po obstoječi ureditvi v Direktivi 98/71 mogoče varovati različna digitalna dela, vključno z grafičnimi uporabniškimi vmesniki, logotipi in animiranimi liki. Z Direktivo 2024/2823 pa je to jasneje zapisano, kar pomeni široko uporabo te pravice intelektualne lastnine, ki zajema tudi sodobno digitalno gospodarstvo. Z novo Direktivo 2024/2823 je tako odpravljena kakršnakoli dilema v zvezi s pravnim varstvom digitalnega videza izdelka z modelom.

Za veljavnost modela po zakonodaji EU in s tem tudi po slovenski zakonodaji mora biti videz izdelka nov in imeti mora individualno naravo (3. člen Direktive 98/71 in prvi odstavek 33. člena ZIL-1). Novost je vezana na dostopnost enakega videza izdelka javnosti pred datumom vložitve prijave ali datumom prednostne pravice, pri čemer se javnost navezuje na območje EU, razen če njegova objava, razstava ali uporaba ne bi mogli postati znani v normalnem poteku poslovanja specializiranim krogom zadevnega področja v EU (4. člen v povezavi s 6. členom Direktive 98/71 in prvi odstavek 34. ter 35. člen ZIL-1).¹⁷ Zahteva po individualni naravi pa se nanaša na celotni vtis, ki ga videz izdelka naredi na seznanjenega uporabnika, in se mora razlikovati od celotnega vtisa, ki ga naredi prejšnji videz izdelka (5. člen Direktive 98/71 ter drugi in tretji odstavek 34. člena ZIL-1). Medtem ko je ocena novosti objektivna, tega ni mogoče popolnoma trditi za zahtevo individualne narave. Ta se namreč ocenjuje glede na celoten vtis, ki ga videz izdelka napravi na seznanjenega uporabnika, in glede na stopnjo svobode oblikovalca.¹⁸ Vtis videza izdelka se določi glede na to, kako se izdelek uporablja, in glede na to, kako se z njim ravna.¹⁹ V tej zvezi je pomemben tudi pojem seznanjenega uporabnika, ki ga Direktiva 98/71 ne opredeljuje. Vsebina tega pojma izhaja iz odločbe Sodišča EU v zadevi *Grupo Promer*,²⁰ po kateri seznanjeni uporabnik ni strokovnjak zadevnega področja, ki bi vedel preveč in bi lahko določil vsako razliko med zadevnim in prejšnjimi videzi izdelkov. Prav tako tudi ni oblikovalec ali tehnični strokovnjak, proizvajalec ali prodajalec izdelkov, v katere je videz izdelka vključen, in tudi ni povprečni potrošnik. Sodišče EU ga je opredelilo kot rednega uporabnika izdelkov enake vrste, kot je

¹⁷ Od tega pravila veljajo tudi posamezne izjeme v okviru neškodljivega razkritja videza izdelka, kot je na primer samovarovalna doba (6. člen Direktive 98/71 in 35. člen ZIL-1).

¹⁸ Brückner-Hofmann v Hasselblatt, 2018, stran 90.

¹⁹ Zadeva T-153/08, Shenzhen Taiden Industrial Co. Ltd proti Uradu za usklajevanje na notranjem trgu (znamke in modeli) (UUNT), ECLI:EU:T:2010:248, točka 66.

²⁰ Zadeva C-281/10 P, PepsiCo, Inc. proti Grupo Promer Mon Graphic SA, ECLI:EU:C:2011:679.

videz izdelka. Skratka, gre za uporabnika, ki je zelo pazljiv, bodisi zaradi svojih osebnih izkušenj ali svojega obsežnega znanja na zadevnem področju.

Za uspešno registracijo in veljavnost modela videza izdelka ne sme določati tehnična funkcija in prav tako ne sme vsebovati značilnosti, ki morajo biti reproducirane v natančno isti obliki in dimenzijah, da bi bilo mogoče izdelek, na katerega se videz nanaša, mehansko povezati z drugim izdelkom ali ga namestiti vanj, okrog njega ali ob njega, tako da lahko vsak izdelek opravlja svojo funkcijo (prvi in drugi odstavek 7. člena Direktive 98/71 ter drugi in tretji odstavek 36. člena ZIL-1). Model se prav tako ne sme registrirati za videz izdelka, ki nasprotuje javnemu redu ali morali (8. člen Direktive 98/71 in točka e) prvega odstavka 36. člena ZIL-1). Po ZIL-1 se model prav tako ne more registrirati, če videz izdelka vsebuje znamenja, zastave ali druge državne simbole držav članic, ki so podpisnice Pariške konvencije za varstvo industrijske lastnine²¹ oziroma zanje ni bilo izdano dovoljenje, kot tudi če vsebuje ali posnema druga znamenja, embleme ali grbe, ki imajo poseben javni pomen in za to prijavitelj modela ni pridobil dovoljenja pristojnih organov (točki c) in d) prvega odstavka 36. člena ZIL-1).

V zvezi s tem je treba posebej poudariti, da se za registracijo modela ne zahtevata novost in individualna narava videza izdelka, sta pa ti zahtevi pomembni za njegovo veljavnost. Pristojni organ torej registrira model kljub temu, da videz izdelka ne izpolnjuje zahteve po novosti in/ali individualni naravi. Tak model pa bo kasneje lahko predmet ničnostne tožbe, vložene pred pristojnim sodiščem (točka a) 113. člena ZIL-1).

Model se na podlagi vložitve prijave za registracijo pridobi z vpisom v register. Njegovo trajanje je časovno omejeno, saj traja eno ali več petletnih obdobj, pri čemer lahko traja največ 25 let od dneva vložitve prijave za registracijo modela (4. člen ZIL-1). Prijava za registracijo modela mora vsebovati tudi navedbo proizvodov, v katere je videz vključen ali na katere se bo nanašal. V ta namen se uporablja Locarnski aranžma o ustanovitvi mednarodne klasifikacije za industrijske vzorce in modele.²² Razvrstitev proizvodov v tem aranžmaju je zgolj administrativne narave in ne vpliva na obseg varstva videza izdelka kot takega.²³

²¹ Uradni list SFRJ-MP, št. 5/74 in št. 7/86, Uradni list RS-MP, št. 9/92 in št. 3/07.

²² Uradni list SFRJ-MP, št. 51/1974, Uradni list RS, št. 24/1992, Uradni list RS-MP, št. 9/1992, št. 3/2007.

²³ Hasselblatt v Hasselblatt, 2018, stran 35, in tam navedena literatura.

3 Videz izdelka in različne možnosti pravnega varstva

Pravno varstvo videza izdelka ni nujno zagotovljeno zgolj z modelom. V poštev pridejo tudi druge oblike pravnega varstva, kot so avtorska pravica, znamka, neregistriran model in druge. To seveda velja v primeru, da izpolnjujejo pogoje, ki se za pridobitev posamezne pravice intelektualne lastnine zahtevajo.

V zvezi z avtorskopравnim varstvom je treba izpostaviti odločbo Sodišča EU v zadevi *Cofemel*,²⁴ v skladu s katero države članice EU ne smejo diskriminirati del uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja v nacionalnih avtorskopравnih zakonodajah. Tovrstna dela, kamor sodijo tudi videzi izdelkov, se torej morajo ščititi z avtorsko pravico. Posebno razmerje med modelom in avtorsko pravico naslavlja že Direktiva 98/71, ki v 17. členu določa, da je videz izdelka, ki ga model varuje, upravičen tudi do varstva po zakonih držav članic EU o avtorski pravici od datuma, na katerega je videz izdelka bil ustvarjen ali določen v katerikoli obliki, pri čemer obseg varstva in pogoje varstva določi vsaka država članica EU. To izrecno določa tudi slovenski Zakon o avtorski in sorodnih pravicah²⁵ (ZASP), ki v 10. točki drugega odstavka 5. člena med avtorskimi deli navaja dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja. Ta dela so avtorskopравno varovana, če se jih lahko opredeli kot izražene individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti ali umetnosti (prvi odstavek 5. člena ZASP). Videz izdelka, ki je avtorsko delo, je po avtorskopравni zakonodaji zaščiten s trenutkom, ko je ustvarjen in ne da bi bilo zanj treba vložiti prijavo za varstvo ali opraviti kakšno drugo formalnost, kar sicer velja za pridobitev modela ali znamke. Avtorskopравno varstvo takega videza izdelka je izjemno dolgo, saj traja za čas avtorjevega življenja in še 70 let po njegovi smrti (59. člen ZASP), pri čemer je varstvo ožje v primerjavi z registriranim modelom in znamko, saj varuje le pred posnemanjem dela. Če torej tretja oseba neodvisno ustvari enak videz izdelka, avtorskopравno varstvo take situacije ne zajema.

Razmerje z drugimi pravicami intelektualne lastnine pa naslavlja 16. člen Direktive 98/71, po katerem določbe direktive ne vplivajo na določbe zakonodaje EU ali držav članic EU v zvezi z neregistriranimi pravicami iz modela, znamkami ali drugimi razlikovalnimi znaki, patentni in uporabnimi modeli, tipografskimi simboli ter civilno

²⁴ Zdepa C-683/17, *Cofemel – Sociedade de Vestuário SA* proti *G-Star Raw CV*, ECLI:EU:C:2019:721.

²⁵ Uradni list RS, št. 16/07 – UPB, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP, 59/19 in 130/22.

odgovornostjo ali nelojalno konkurenco. Posledično tudi ZIL-1 v prvem odstavku 39. člena omogoča kumulativno varstvo videzov izdelka z modeli, znamkami, patenti, uporabnimi modeli itd. V drugem odstavku 39. člena pa posebej izpostavlja še razmerje z avtorskopравnim varstvom, kjer določa, da je lahko model predmet avtorskopравnega varstva od dneva, ko je bil videz izdelka ustvarjen ali določen v katerikoli obliki, če izpolnjuje pogoje za pridobitev varstva po ZASP.

Za pridobitev znamke mora videz izdelka predstavljati znak, ki ima sposobnost razlikovanja blaga ali storitev podjetja od blaga ali storitev drugih podjetij, obenem pa se mora dati v registru prikazati tako, da omogoča jasno in natančno določitev predmeta varstva (42. člen ZIL-1). Prav tako se bo moral razlikovati od drugih prejšnjih znamk ali pravic, dodatno pa je treba upoštevati še poseben razlog, zaradi katerega se registracija znamke lahko zavrne, tj. da videz izdelka ne sestoji izključno iz oblike ali drugih značilnosti, ki izhajajo iz same narave blaga, ali oblike ali druge značilnosti blaga, ki je nujna za doseg tehničnega učinka, ali daje blagu bistveno vrednost (točka e) prvega odstavka 43. člena ZIL-1). Sicer pa znamka traja deset let od dneva vložitve prijave za registracijo znamke, pri čemer se lahko poljubno mnogokrat obnovi za obdobje naslednjih deset let (52. člen ZIL-1).

4 Umetna inteligenca kot oblikovalec ali imetnik modela

Oblikovalec in imetnik modela nista nujno isti osebi, zaradi česar je treba najprej pojasniti oba pojma ter izpostaviti razliko med njima. Oblikovalec je oseba, ki razvije videz izdelka, imetnik modela pa oseba, ki mu pripadajo vse pravice iz modela. Za imetnika modela lahko videz izdelka razvije tudi tretja oseba,²⁶ kar pomeni, da je ena oseba oblikovalec, druga pa imetnik modela (ko je ta registriran). Model samo imetniku podeljuje izključno pravico do uporabe videza izdelka in do tega, da prepreči njegovo uporabo vsaki tretji osebi, ki nima njegovega soglasja. Ta pravica tako ne pripada tudi oblikovalcu (tretji osebi), če ta ni hkrati tudi imetnika modela.

ZIL-1 v drugem odstavku 73. člena določa, da se v postopku pridobitve (registracije) modela oblikovalec, ki je naveden v prijavi za registracijo modela, šteje za oblikovalca videza izdelka, pri čemer pristojni organ (Urad RS za intelektualno lastnino) ne preverja točnosti tega podatka. Določba 74. člena ZIL-1 vsebuje podobno pravilo

²⁶ V takem primeru je vsa razmerja priporočljivo urediti s pogodbo med njima.

za imetnika modela in tako določa, da se model registrira na ime tistega, ki je ob registraciji naveden kot prijavitelj.²⁷ S tem ZIL-1 vzpostavlja domnevi v korist osebe, ki je v prijavi navedena kot oblikovalec, oziroma v korist osebe, ki je navedena kot prijavitelj. Seveda pa je ta domneva izpodbojna. Tretja oseba, ki meni, da je oblikovalec, lahko vloži tožbo glede priznanja pravice oblikovalca do navedbe po 118. členu ZIL-1 in zahteva, da se jo kot tako navede v prijavi in vseh dokumentih, medtem ko lahko oseba, ki meni, da bi morala biti prijavitelj in tudi imetnik pravic iz modela, vloži tožbo na izpodbijanje modela po 115. členu ZIL-1.

Kot je bilo že navedeno, bosta običajno oblikovalec in imetnik modela isti osebi, ni pa temu nujno tako. Medtem ko v takem primeru imetniku modela, torej osebi, ki je v prijavi navedena kot prijavitelj, pripadajo materialne pravice iz modela, ima oblikovalec »moralno pravico« do navedbe pred pristojnim uradom za registracijo te pravice in v samem registru, kot to tudi določa 18. člena Uredbe 2024/2822 v zvezi z enotnim modelom EU.²⁸ Ker je videz izdelka lahko tudi rezultat skupinskega dela, se lahko navedejo posamezni oblikovalci ali pa se namesto njih navede skupina. Ta pravica vključuje pravico do vpisa spremembe imena oblikovalca ali skupine v register. Postopkovna pravila Uredbe 2024/2822 sicer ne zahtevajo, da mora biti oblikovalec naveden v prijavi za registracijo modela EU. Taka navedba je zgolj fakultativna. Tretji odstavek 36. člena Uredbe 2024/2822 namreč določa, da prijava lahko vsebuje tudi navedbo oblikovalca ali skupine oblikovalcev ali pa izjavo prijavitelja, da se je oblikovalec ali skupina oblikovalcev odpovedala pravici do navedbe. Iz navedenega izhaja, da ima oblikovalec možnost ostati anonimen, če tako želi.²⁹ Če bi se kot obvezna sestavina prijave za registracijo modela EU zahteval podatek o oblikovalcu, modela ne bi bilo mogoče registrirati, če oblikovalec ne bi želel biti imenovan v prijavi. Podobno določbo vsebuje ZIL-1. Ta v 73. členu določa, da se v postopku za podelitev modela oblikovalec, ki je naveden v prijavi, šteje za oblikovalca videza izdelka, v 106. členu pa, da se v register modelov vpišejo tudi podatki o oblikovalcu (priimek, ime in naslov), če oblikovalec to želi. Enako kot Uredba 2024/2822 torej tudi ZIL-1 ne določa, da so podatki o oblikovalcu »obvezna« sestavina prijave za registracijo modela, kar izhaja iz 94. in 95. člena ZIL-1.

²⁷ Podobno določbo vsebuje 17. člen Uredbe 2024/2822.

²⁸ Uredba 2024/2822 sicer ne vsebuje posebnih določb o moralnih pravicah oblikovalca, kot so sicer navaja avtorskoppravna zakonodaja za avtorje. Spintig v Hasselblatt (ur.), 2018, stran 211.

²⁹ Glej Bently et al., 2018, stran 736.

Pri videzu izdelka, ki ga ustvari človek, se seveda ne pojavi dilema o tem, ali je človek lahko oblikovalec oziroma imetnik modela. Se pa to vprašanje zastavi pri tistem videzu izdelka, ki ga razvije umetna inteligenca, tako pri tistem, ki je bil ustvarjen z njeno pomočjo, kot tudi tistem, ki ga je ustvarila sama brez človeške pomoči. Kdo je v takem primeru imetnik modela oziroma ali se umetna inteligenca lahko obravnava kot oblikovalec in/ali imetnik modela? Relevantni pravni predpisi EU neposrednega odgovora na to vprašanje ne dajejo. Za boljše razumevanje najprej na kratko analiziramo to tematiko v kontekstu avtorskega prava v zvezi s pojmom avtorstva, ki bi lahko bil podoben pojmu oblikovalca.

Bernska konvencija o varstvu književnih in umetniških del³⁰ (Bernska konvencija) izrecno ne določa, da bi avtor moral biti fizična oseba. Vendarle tak zaključek implicitno izhaja iz nekaterih drugih določb te pomembne mednarodne konvencije (na primer iz določbe o trajanju avtorske pravice, ki je očitno vezano na avtorjevo življenje, ki ga umetna inteligenca nima) in zgodovinskega konteksta, v katerem je bila ta sprejeta. Za razliko od Bernske konvencije ZASP v 10. členu izrecno določa, da je avtor zgolj fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo. Avtor tako ne more biti žival, stroj ali pravna oseba.³¹ Posledično bi to moralo veljati tudi za umetno inteligenco.³² Z varstvom avtorskega dela avtorska pravica posredno varuje tudi sebnost avtorja dela, kar sicer med drugim izhaja iz obsega varstva oziroma pravic, ki pripadajo avtorju, to so osebni, nepremoženjski interesi, ki se varujejo z moralnimi avtorskimi pravicami. Umetna inteligenca seveda take osebnosti, ki bi jo bilo treba varovati, nima. V zadevi *Painer*³³ je Sodišče EU odločilo, da morajo biti avtorskopravno varovana dela lastna avtorjeva intelektualna stvaritev.³⁴ Gre sicer za standard izvirnosti, ki se posredno nanaša tudi na vprašanje avtorstva. Ta standard je torej zelo povezan s fizično osebo in njeno ustvarjalnostjo in omejuje možnost avtorskopravnega varstva tistega videza izdelka, ki ga ustvari oziroma proizvede umetna inteligenca. Vprašanje pa je, ali postavlja omejitev tudi videzu izdelka, ki je oblikovan s pomočjo umetne inteligence. Če človek prepusti nadzor nad večino

³⁰ Uradni list SFRJ–MP, 14/1975 in 4/1986, Uradni list RS–MP, št. 9/1992 in 3/2007.

³¹ Trampuž v Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, stran 58.

³² O primerjavi med živaljo, ki naslika sliko ali napravi fotografijo, in umetno inteligenco glej pri Caen, 2020, stran 614 in nad.

³³ Zadeva C-145/10, Eva-Maria Painer proti Standard VerlagsGmbH and Others, ECLI:EU:C:2011:798 (v nadaljevanju: zadeva *Painer*).

³⁴ Več o predpostavkah avtorskega dela glej pri Ovčak Kos v Repas (ur.), 2023, stran 510 in nad.

ustvarjalnih možnostih umetni inteligenci, po vsej verjetnosti rezultat dela (videz izdelka) ne bo izpolnil standarda izvirnosti (kreativnosti).³⁵

Direktiva 98/71, Direktiva 2024/2823 in Uredba 2024/2822 ne definirajo pojma oblikovalca. Enako velja tudi za ZIL-1. Besedilo, ki ga Uredba 2024/2822 uporablja, se v 14. členu nanaša na razvijanje (developing) videza izdelka in s tem na razvijalca. Enako velja v drugem odstavku 5. člena Direktive 98/71 in drugem odstavku 6. člena Uredbe 2024/2822, po katerih se pri oceni individualne narave videza izdelka upošteva oblikovalska svoboda oblikovalca pri razvijanju videza izdelka. Pri tem iz besedila Direktive 98/71 in Uredbe 2024/2822 ne izhajajo omejitve glede vsebine videza izdelka. Tako se lahko na primer posameznik, ki je videz izdelka razvil s pomočjo računalnika, obravnava kot oblikovalec. Ne glede na to pa je treba izpostaviti, da pojem oblikovalca v Uredbi 2024/2822 zahteva enotno razlago, da se doseže enotni učinek modela EU.³⁶ Zaradi Direktive 98/71 mora potreba po enaki razlagi veljati tudi za nacionalne modele, ki so registrirani pred pristojnimi organi držav članic EU.

Nekaj usmeritev, ki kažejo na to, da je oblikovalec videza izdelka lahko le (fizična) oseba, posredno izhaja iz nekaterih določb Uredbe 2024/2822, kot so na primer določbe glede tega, da je model predmet dedovanja, kar pomeni, da mora biti oblikovalec fizična oseba (na primer 14. člen), določbe glede prenosa modela na tretjo osebo (28. člen), ki ga opravi prvi imetnik modela, kar ponovno kaže na to, da mora taka oseba imeti pravno subjektiviteto (legal personality).³⁷ Prav tako lahko omenimo drugi odstavek 14. člena Uredbe 2024/2822, ki določa, da imajo skupno pravico do modela EU dvoje ali več oseb, ki so skupaj razvile videz izdelka, kar nakazuje na pravno subjektiviteto oblikovalca. Enako določbo vsebuje Direktiva 2024/2823 v drugem odstavku 11. člena, določba 12. člena pa dodatno določa, da se oseba, v imenu katere je registriran model, ali, pred registracijo, oseba, v katere imenu je vložena prijava, šteje za osebo, upravičeno nastopati v vseh postopkih pred uradom, na območju pristojnosti katerega se uveljavlja varstvo, kakor tudi v vseh ostalih postopkih.

³⁵ Antikainen in Härkönen, 2024, stran 12.

³⁶ Scourfield v Hasselblatt (ur.), 2018, stran 204.

³⁷ Yilmaztekin, 2023, stran 65.

Iz navedenega izhaja, da se po pravu EU domneva, da mora biti oblikovalec fizična oseba ali neka skupina fizičnih oseb oziroma pravni subjekt s pravno subjektiviteto. Posledično torej umetna inteligenca ne more biti oblikovalec. Vprašanje pa je, ali se za oblikovalca lahko šteje fizična oseba, ki je uporabljala umetno inteligenco za razvoj videza izdelka, torej za videz izdelka, ustvarjenega s pomočjo umetne inteligence. Glede na to, da se za pridobitev položaja oblikovalca zahteva intervencija človeka, bi bilo treba na to vprašanje odgovoriti pritrdilno, sploh če je ohranjen nadzor človeka nad razvijanjem videza izdelka. Takega videza izdelka namreč ne ustvari umetna inteligenca sama, ampak ga ob njeni pomoči ustvari človek.

5 Varstvo videza izdelka, ustvarjenega z umetno inteligenco ali njeno pomočjo

Kot je bilo že večkrat navedeno, se z modelom varuje videz izdelka. Pri tistem videzu izdelka, ki ga ustvari umetna inteligenca ali pri katerem umetna inteligenca sodeluje, se postavi vprašanje, ali se tako razviti videz izdelka sploh lahko zavaruje z modelom. Ponovno lahko ugotovimo, da se enako vprašanje postavlja tudi na področju avtorskega prava, torej, ali se lahko rezultati, ki jih ustvari umetna inteligenca, obravnavajo kot avtorska dela. Avtorska pravica namreč obstaja samo na avtorskih delih, kar pomeni individualne, intelektualne stvaritve s področja znanosti, književnosti in umetnosti, ki so tudi izražene (glej prvi odstavek 5. člena ZASP). Sodišče EU je v zadevi *Levola Hengelo*³⁸ navedlo, da mora biti predmet varstva (stvaritev) dovolj natančno in objektivno opredeljena, pri čemer mora biti rezultat človekovega ustvarjanja. V zvezi s predpostavkami za opredelitev dela kot avtorskega je zelo pomembna tudi predpostavka individualnosti. Ta se v praksi Sodišča EU³⁹ razlaga v smislu avtorjeve osebnosti in njegove svobodne in ustvarjalne izbire. Posledično je v teoriji zastopano naslednje stališče. Če pri ustvarjanju rezultata, ki je nastal s pomočjo umetne inteligence, ni aktivno sodeloval človek, se takega rezultata ne more opredeliti kot avtorsko delo. Neposredni rezultati umetne inteligence, ki so posledica avtomatizirane uporabe umetne inteligence, torej niso avtorskopravno varovani. Drugače pa je v primeru, ko je rezultat (stvaritev) posledica ustvarjanja s pomočjo umetne inteligence, kjer lahko ustvarjalec (človek) na več načinov in ob različnih trenutkih ustvarjalno izbira.⁴⁰ Na ta način človek doda

³⁸ Zadeva C-310/17, *Levola Hengelo BV* proti *Smilde Foods BV*, ECLI:EU:C:2018:899.

³⁹ Glej na primer v zadevi *Painer*, točka 99.

⁴⁰ Prav tam.

osebno noto ustvarjalnemu delu, kar izpolnjuje pogoje za nastanek avtorskega dela in s tem avtorske pravice.⁴¹

Že zgoraj je bilo omenjeno, da Direktiva 98/71 osebo, ki ustvari videz izdelka, imenuje oblikovalec. Tako v drugem odstavku 5. člena določa, da se pri oceni individualne narave upošteva stopnja oblikovalca pri razvijanju videza izdelka. Direktiva 98/71 ne uporabi besedne zveze »pri ustvarjanju videza izdelka«, ampak »pri razvijanju videza izdelka«. Ta besedna zveza kaže na to, da se oblikovalca razume bolj kot razvijalca in ne kot ustvarjalca. Na podlagi tega se v literaturi pojavljajo stališča, da se za pridobitev modela ne zahteva nobena stopnja ustvarjalnosti ali personalno izražanje, ki je značilno v avtorskem pravu. Pomembno je torej dejanje razvijanja videza izdelka, kar predstavlja bistveno razliko v primerjavi z nastankom avtorskega dela. To pomeni, da je v pravu modelov bolj pomembna vsebina samega videza izdelka, ne pa toliko oblikovalec in njegova osebnost.⁴²

Ker je pomembno dejanje razvijanja videza izdelka, se postavlja vprašanje, ali je umetna inteligenca sposobna takega dejanja. Pojem razvijanja modela v zakonodaji ni opredeljen. Glede na definicijo videza izdelka bi lahko zaključili, da dejanje razvijanja videza izdelka vključuje določeno obliko intelektualnega napora ene ali več oseb. Oblikovalec je namreč oseba, ki razvije specifičen videz izdelka.⁴³ Določbe glede individualne narave videza izdelka omenjajo stopnjo svobode oblikovalca pri razvijanju videza izdelka, kar kaže na to, da ima oblikovalec možnost izbire v postopku razvijanja. Za razliko od avtorskega prava svoboda oblikovalca nujno ne vpliva na pridobitev pravnega varstva (modela). Zadoščajo namreč že majhne razlike, ki lahko ustvarijo drugačen vtis na seznanjenega uporabnika. Ker se kreativnost za pridobitev in veljavnost modela izrecno ne zahteva, se v literaturi zastopa stališče, da dejanje oblikovalca nujno ne rabi biti ustvarjalno. Četudi bi se upoštevala, pa bi jo bilo treba oceniti v kontekstu njenega odseva v videzu izdelka, ne pa v kontekstu izražanja oblikovalčeve osebnosti.⁴⁴

Glede na navedeno lahko zaključimo, da se z modelom lahko zavarujejo videzi izdelkov, ki so narejeni s pomočjo umetne inteligence, če je prisotna zadostna človeška intervencija v postopku razvijanja videza izdelka, pri čemer se ne zahteva,

⁴¹ Glej Ovčak Kos in Grošelj, 2024, stran 142.

⁴² Antikainen in Härkönen, 2024.

⁴³ Prav tam.

⁴⁴ Prav tam.

da bi ta človeški prispevek bil ustvarjalen ali inventiven. Ustvarjalnost se zahteva za pridobitev avtorske pravice, inventivnost pa za pridobitev patenta. Videz izdelka mora zgolj izpolniti pogoja novosti in individualne narave. Tisti videzi izdelkov, ki jih ustvari umetna inteligenca brez človeške intervencije, pa nekako ne izpolnjujejo zahtev za pridobitev varstva s to pravico intelektualne lastnine.⁴⁵ Glede tistih videzov izdelkov, ki jih ustvari umetna inteligenca sama, torej brez posredovanja fizične osebe, bi bilo treba zaključiti, da sodijo v javno domeno in jih lahko izkorišča kdorkoli brez pridobitve kakršnegakoli soglasja oziroma dovoljenja. V zvezi s tem bi bilo morda smiselno razmisliti o uvedbi *sui generis* pravice intelektualne lastnine po vzoru tistih sorodnih pravic v avtorskopravni zakonodaji, ki varujejo naložbe oziroma podvige, ki so podobni avtorjevemu kreativnemu ustvarjanju ali pa potekajo v zvezi z deli avtorjev (kot so na primer pravice izvajalcev, pravice proizvajalcev fonogramov, pravice filmskih producentov in druge).⁴⁶

6 Kršitev obstoječih modelov z videzom izdelka, ki je ustvarjen z umetno inteligenco ali njeno pomočjo

6.1 Splošno o kršitvi modela

Model podeljuje imetniku izključno pravico v pozitivnem in negativnem smislu. Po prvem odstavku 12. člena Direktive 98/71 ima imetnik na podlagi registriranega modela izključno pravico do uporabe videza izdelka (pozitivna pravica), po drugi strani pa ima tudi pravico, da prepreči uporabo videza izdelka vsaki tretji osebi, ki za uporabo nima njegovega soglasja (negativna pravica). Omenjena določba primeroma navaja, kaj se šteje za uporabo: izdelovanje, ponujanje, dajanje na trg, uvažanje, izvažanje ali uporabljanje izdelka, v katerega je videz izdelka vgrajen ali na katerega je pritrjen, ali skladiščenje izdelka v te namene.⁴⁷ Direktiva 2024/2823 temu v točki d) drugega odstavka dodaja še ustvarjanje, prenos, kopiranje in deljenje ali distribucija drugim kateregakoli medija ali programske opreme, s katerim se posname videz izdelka, da se omogoči izdelava izdelka.

⁴⁵ Glej tudi The interaction between Artificial Intelligence and design: an analysis under EU design law, <https://gevers.eu/blog/the-interaction-between-artificial-intelligence-and-design-an-analysis-under-eu-design-law/> (obiskano: 15. 2. 2025).

⁴⁶ Sorodne pravice se od avtorskih pravic pomembno razlikujejo glede na osebo, ki je lahko imetnik pravice, po predmetih varstva in njihovem trajanju. Več o teh pravicah glej pri Marković, 2013, strani 75–76.

⁴⁷ O tem glej Spintig v Hasselblatt (ur.), 2018, stran 214 in nad.

Model je kršen, ko tretja oseba brez soglasja imetnika modela uporabi videz izdelka, ki ustvari enak celotni vtis na seznanjenega uporabnika. Gre za zahtevo, ki izhaja iz 9. člena Direktive 98/71 (in 10. člena Uredbe 2024/2822 ter drugega odstavka 37. člena ZIL-1), po kateri obseg varstva modela vključuje vsakršen videz izdelka, ki na seznanjenega uporabnika ne naredi drugačnega celotnega vtisa. Pri ocenjevanju obsega varstva je treba upoštevati stopnjo svobode oblikovalca pri razvijanju videza izdelka. Ocena celotnega vtisa na seznanjenega uporabnika nujno zahteva primerjavo med registriranim videzom izdelka in ostalimi že znanimi videzi izdelka. Pri tej oceni motivi, ki so vodili oblikovalca, niso pomembni, prav tako ni pomembno, kako so značilnosti oblikovane, kako izdelek deluje in podobno. Pomemben je celoten vtis, ki ga videz izdelka ustvarja. Izpostaviti je treba, da se mora vtis, ki ga videz izdelka naredi na seznanjenega uporabnika, določiti glede na to, kako se zadevni izdelek uporablja, in zlasti glede na to, kako se z njim ravna.⁴⁸ Cilj varstva videzov izdelka je varovati videz izdelka. Gre za vprašanje, ali bo seznanjeni uporabnik kupil izdelek oziroma ali ga bo cenil zaradi njegove individualne narave. Za to pa je potreben ogled videza izdelka, ne pa zgolj spomin nanj, ki tudi ni popolnoma zanesljiv.⁴⁹ Eden pomembnejših dejavnikov pri oceni celotnega vtisa je stopnja svobode oblikovalca, ki se nanaša na omejitve, ki jih mora oblikovalec upoštevati pri razvoju videza izdelka, vključno z omejitvami, ki jih povzroča dejstvo, da mora izdelek opravljati določeno funkcijo, kot tudi na zakonske zahteve glede samega izdelka in ekonomske okoliščine.⁵⁰ V zadevi *Kwang Yang Motors*⁵¹ je Splošno sodišče EU navedlo, da imajo manjše razlike med videzi izdelkov majhen vpliv na celoten vtis v okoliščini, kjer ima oblikovalec veliko svobode, in obratno. Bolj kot je svoboda oblikovalca omejena, bolj verjetno je, da bodo majhne razlike zadoščale za ugotovitev drugačnega celotnega vtisa na seznanjenega uporabnika.⁵²

Poleg tega je v zvezi s kršitvami modela treba upoštevati tudi, da bo model kršen, če se bo videz izdelka uporabil v povezavi z drugim izdelkom. Ko je model registriran, ni zaščiten zgolj v razmerju do proizvodov, ki so omenjeni v prijavi za registracijo

⁴⁸ Zadeva T-153/08, Shenzhen Taiden Industrial Co. Ltd proti Uradu za usklajevanje na notranjem trgu, ECLI:EU:T:2010:248, točka 66.

⁴⁹ Bently et al., 2018, stran 777.

⁵⁰ Prav tam, strani 778 in 779, in tam navedena praksa. Prim. Davis, Quintin, Tritton, 2018, strani 700–701; Brown et al., 2019, stran 286.

⁵¹ Zadeva T-10/08, Kwang Yang Motor Co., Ltd proti Uradu za usklajevanje na notranjem trgu, ECLI:EU:T:2011:446.

⁵² Več glej pri Repas v Repas (ur.), 2023, strani 205–208.

modela, ampak tudi v razmerju do katerega koli izdelka, za katerega se model uporablja. Tako je na primer model, ki varuje videz izdelka tapet, kršen z izdelavo zaves s podobnim vzorcem, ali na primer model avtomobila z izdelavo enakega modela igrače.⁵³

Na drugi strani pa zakonodaja predvideva omejitve pravic iz modela. Posledično imetnik modela nekaterih dejanj tretjim osebam, čeprav zanje nimajo njegovega soglasja, ne more preprečiti. Ta ravnanja so navedena v 13. členu Direktive 98/71 in jih lahko razdelimo v štiri skupine: uporaba videza izdelka za zasebno uporabo, uporaba za namene izvajanja poizkusov, uporaba za namene citiranja in izobraževanja ter uporaba, povezana z opremo letal in ladij, rezervnih delov ter popravil v zvezi z njimi.⁵⁴ Direktiva 2024/2823 v 18. členu ta dejanja razširja še na tista, ki se izvedejo za namen identifikacije izdelka, ter tista, ki se izvedejo za namen komentarja, kritike ali parodije.⁵⁵ Ob tem velja opozoriti še na pravilo izčrpanja pravic iz modela. Te se izčrpajo, ko je izdelek dan na trg v EU⁵⁶ s strani imetnika modela ali z njegovim soglasjem (15. člen Direktive 98/71, 21. člen Uredbe 6/2002 in 38. člen ZIL-1). Posledično imetnik modela v Evropskem gospodarskem prostoru ne more več preprečiti nadaljnje prodaje posamičnega izdelka, ki vsebuje varovan videz.

6.2 Umetna inteligenca in kršitev modela

V zvezi s kršitvijo modela v povezavi s tehnologijo umetne inteligence je treba razlikovati med dvema situacijama. Prva se nanaša na t. i. vhodne kršitve (input infringement), za katere je značilno, da se videz izdelka, ki je varovan z modelom, uporabi kot sredstvo za usposabljanje programa umetne inteligence. Program umetne inteligence črpa iz obstoječih podatkov, kamor sodijo tudi zbirke slik in podobnega materiala z interneta. Med te podatke, ki so potrebni za usposabljanje programa umetne inteligence, lahko sodijo tudi videzi izdelkov, zavarovani z modeli. V zvezi s tem se postavljata dve vprašanji. Prvo je, ali taka uporaba videza izdelka predstavlja kršitev modela, drugo pa, kdo odgovarja za kršitev. To situacijo lahko ponovno primerjamo s situacijo na področju avtorskega prava. Ponudniki lahko za

⁵³ Bently et al., 2018, strani 792 in 793.

⁵⁴ Več o tem glej Spintig v Hasselblatt (ur.), stran 226 in nad.

⁵⁵ Glej tudi 20. člen Uredbe 2024/2822.

⁵⁶ Kar je treba brati »območje Evropskega gospodarskega prostora«, kar vključuje tudi območje Norveške, Islandije in Lihtenštajna.

usposabljanje umetne inteligence uporabljajo avtorsko zaščiteno vsebino tretjih oseb le, če imajo dovoljenje imetnika avtorske pravice ali pa, kadar se lahko zanesejo na vsebinske omejitve (izjeme) avtorskih pravic, ki so zakonsko določene.⁵⁷ V literaturi se zastopa stališče, da je pri kršitvi modelov temu drugače, kadar videz izdelka ni tudi predmet avtorskopravnega varstva (kar bo redka situacija). Zgoraj je bilo navedeno, da gre za kršitev modela, kadar je videz izdelka utelešen v izdelku samem. Glede na to, da pri t. i. vhodnih kršitvah ne gre za utelešenje videza v samem izdelku, ne moremo govoriti o takšni uporabi videza izdelka, ki bi bila v nasprotju z 12. členom Direktive 98/71 oziroma 37. členom ZIL-1, saj se uporaba ne nanaša na izdelovanje, ponujanje, dajanje na trg, uvažanje, izvažanje ali uporabo izdelka, v katerega je videz izdelka vgrajen ali na katerega je pritrjen, ali skladiščenje takšnega izdelka v te namene. Posledično dejanja usposabljanja programa umetne inteligence po vsej verjetnosti ne predstavljajo kršitve te pravice.⁵⁸

Druga situacija pa zadeva t. i. izhodne kršitve (output infringement) v zvezi z rezultati, pridobljenimi s pomočjo umetne inteligence. V tem primeru pa gre za to, da umetna inteligenca ustvari videz izdelka, ki je enak videzu izdelka, zaščitenem z modelom, katerega imetnika je druga oseba. Na tem mestu pa ni mogoče zagovarjati stališča, da ni utelešenja videza v samem izdelku, kot to velja pri t. i. vhodnih kršitvah. Bo pa za obstoj kršitve videz izdelka, ustvarjen z umetno inteligenco, moral ustvariti podoben celoten vtis na seznanjenega uporabnika.⁵⁹ Vprašanje pa je, kdo bo za tako kršitev odgovarjal. Ali bo to uporabnik ali oseba, ki je razvila sistem umetne inteligence, oziroma upravljavec? Na področju avtorskega prava velja, da umetna inteligenca lahko krši tudi avtorske pravice imetnikov pri ustvarjanju novih del. Gre za situacijo, ko algoritem ustvari sliko ali zgodbo, ki krši avtorske pravice drugih. Pri tem dejanju algoritem ne more biti odgovoren za kršitev, saj se lahko avtorska pravica uveljavlja proti osebi in ne stroju oziroma umetni inteligenci. V prvi vrsti se kot odgovorna oseba ponuja uporabnik, torej oseba, ki bo rezultat umetne inteligence uporabila v relevantnem avtorskopravnem smislu (reproduciranje, dostopnost javnosti). Se pa pojavlja tudi stališče, da bi bilo treba v takih primerih ugotoviti, katera oseba je imela vpliv na dejanje algoritma. Pri tem bi bilo verjetno treba razlikovati tudi med primeri, ko je bil algoritem ustvarjen tako, da sploh ne more delovati brez kršenja avtorskih pravic, in primeri, ko je ustvarjen tako, da pri

⁵⁷ Več o tem glej pri Ovčak Kos in Grošelj, 2024, stran 137 in nad.

⁵⁸ Tako tudi Yilmaztekin, 2023, stran 60.

⁵⁹ Yilmaztekin, 2023, stran 65.

svojem delovanju nujno ne krši avtorskih pravic. V slednjem primeru bi za kršitev lahko bil odgovoren uporabnik, v prvem primeru pa oseba, ki je ustvarila algoritem. Nekateri avtorji omenjajo kompleksnost te rešitve, sploh če se upošteva vedno večja avtonomija algoritmov, kjer je praktično nemogoče identificirati odgovorno osebo za dejanje algoritma.⁶⁰ Seveda pa je tudi v teh primerih mogoče govoriti o več kršiteljih pravic intelektualne lastnine. Prav tako pasivna legitimacija ni omejena zgolj na neposrednega kršitelja, temveč tudi na osebo, ki pri kršitvi sodeluje ali pomaga ali pa k njej napeljuje, kot to izhaja iz številnih odločitev slovenskih sodišč.⁶¹ Glede same oblike udeležbe pri kršitvi je treba v slovenskem pravu uporabiti splošna pravila o odgovornosti več oseb za isto škodo iz 186. člena Obligacijskega zakonika.^{62, 63} To pomeni, da za škodo, ki jo povzroči več oseb skupaj, odgovarjajo vsi udeleženci solidarno.

7 Zaključek

V tem poglavju monografije smo želeli razsvetliti tematiko, ki se nanaša na pomembna vprašanja na področju prava modelov, katerih predmete varstva podpira tehnologija umetne inteligence. Podobna vprašanja se pojavljajo tudi v zvezi z drugimi pravicami intelektualne lastnine, pri čemer pa odgovorov ni mogoče poenostavljati in jih uporabiti enako za vse tovrstne pravice. Med posameznimi pravicami intelektualne lastnine obstajajo razlike, pri čemer so za odgovor na določena vprašanja, ki zadevajo pridobitev oziroma obstoj pravice na stvaritvah, ki jih ustvari umetna inteligenca ali pa so ustvarjene z njeno pomočjo, pomembne predvsem tiste, ki se nanašajo na predmet varstva in pogoje, ki morajo biti za pridobitev posamezne pravice izpolnjeni.

Vendarle analiza pravnih pravil kaže, da za nekatera vprašanja, ki se postavljajo v zvezi z vključenostjo umetne inteligence v nastanek intelektualnih stvaritev, velja enak ali podoben zaključek za vse pravice intelektualne lastnine. Podobno kot se umetna inteligenca ne more obravnavati kot avtor in tudi ne kot izumitelj, se tudi ne more obravnavati kot oblikovalec in s tem nosilec »moralnih pravic« iz modela. Prav

⁶⁰ Szcudlik, 2018.

⁶¹ Glej na primer VSL sodba V Cpg 723/2015, ECLI:SI:VSLJ:2015:V.CPG.723.2015, VSL sodba in sklep I Cpg 1184/2013, ECLI:SI:VSLJ:2015:I.CPG.1184.2013, sodba VSRS III Ips 156/2007, ECLI:SI:VSRS:2010:III.IPS.156.2007, in druge.

⁶² Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ/631.

⁶³ Več o tem glej Ovčak Kos v Repas (ur.), 2024, stran 738; Vuga, 2015, stran 64 in nad.

tako velja, da se videzi izdelkov, ki jih ustvari umetna inteligenca sama, ne morejo zavarovati z modelom, ampak sodijo v javno domeno (kot to velja pri »avtorskih« delih, ki jih ustvari umetna inteligenca sama). Drugačen zaključek pa je treba zavzeti glede t. i. vhodnih kršitev, saj velja, da dejanja usposabljanja programa umetne inteligence po vsej verjetnosti ne predstavljajo kršitve modela, ker ne vključujejo tistih dejanj, ki jih zakonodaja predpisuje kot možne oblike kršitev.

Na področju umetne inteligence in pravic intelektualne lastnine se postavljajo številni izzivi, ki jih bo zagotovo treba nasloviti v prihodnosti. Pravna ureditev ni v celoti usklajena z napredkom tehnologije, popolne uskladitve pa seveda tudi ni mogoče pričakovati zaradi nenehnega razvoja tehnologije umetne inteligence, ki je vedno v prednosti pred »prepočasnim« pravnim urejanjem. Pravo torej ne more slediti tako hitremu napredku in razvoju tehnologije. Ne glede na to je pomembno, da se v praksi razvijejo in v zakonodaji (kadar je to potrebno) določijo jasna pravila varstva intelektualne lastnine v kontekstu umetne inteligence in da se zagotovi primerno ravnovesje med varstvom pravic ustvarjalcev in spodbujanjem inovacij oziroma kreativnosti.

Literatura

- Antikainen, M., Härkönen, H. (2024) v Beldiman, D. (ur.), *Artificial Intelligence and EU Design Law* (Cheltenham: Edward Elgar Publishers), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4575982>.
- Bently, L., Sherman, B., Gangjee, D., Johnson, P. (2018) *Intellectual Property Law* (Oxford: Oxford University Press).
- Brown, A., Kheria, S., Cornwell, J., Iljadica, M. (2019): *Contemporary Intellectual Property, Law and Policy* (Oxford: Oxford University Press).
- Caen, A. D. (2020) *AI-Generated Fashion Designs: Who or What Owns the Goods?*, *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law* Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law, 30(2), strain 593–644.
- Davis, R., Quintin, T. St., Tritton, G. (2018) *Tritton on Intellectual Property in Europe* (London: Sweet & Maxwell).
- Ginsburg, J. C. (2020) v: Austin, G. W., Christie, A. F., Kenyon, A. T., Richardson, M. (ur.), *People Not Machines: Authorship and What It Means in International Copyright Law, Across Intellectual Property: Essays in Honour of Sam Ricketson* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Greene, J., Longobucco, A. M. (2018) *Is Artificial Intelligence the Newest Trend in Fashion?*, <https://www.law.com/newyorklawjournal/2018/08/24/artificial-intelligence-the-newest-trend-in-fashion/> [<https://perma.cc/ZS56-9V64>] (obiskano: 12. 1. 2025).
- Hasselblatt, G. N. (ur.) (2018) *Community Design Regulation – Article-by-Article Commentary* (München: Verlag C. H. Beck).
- Kuypers, L., in De Clercq, K. (2024) *The Interaction Between Artificial Intelligence and Design: An Analysis Under EU Design Law*, <https://gevers.eu/blog/the-interaction-between-artificial-intelligence-and-design-an-analysis-under-eu-design-law/> (obiskano: 12. 1. 2025).

- Marković, S. M. (2013) Pravo intelektualne svojine, Pravni fakultete Univerziteta u Beogradu (Beograd: Centar za izdavaštvo in informisanje).
- McCarthy, J. (1990) What Is Artificial Intelligence?, <http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.pdf> (obiskano: 12. 1. 2025).
- Ovčak Kos, M., Grošelj, D. (2024), Delovanje in uporaba velikih jezikovnih modelov in z njimi povezana avtorskoppravna vprašanja: primer orodja CHATGPT, v: Keresteš T. (ur.) Digitalne platforme: pravni in ekonomski izzivi (Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba), strani 123–154.
- Repas, M. (ur.) (2023) Pravo intelektualne lastnine (Ljubljana: Uradni list RS).
- Russell, S. J., Norvig, P. (2021) Artificial Intelligence: A Modern Approach (Harlow: Pearson Education).
- Szczudlik, K. (2018) Liability For Copyright Infringement By AI, <https://www.mondaq.com/copyright/690144/liability-for-copyright-infringement-by-ai> (obiskano: 12. 1. 2025).
- Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A. (1997) Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarjem (Ljubljana: Gospodarski vestnik).
- Turing, A. M. (1950) Computing Machinery and Intelligence, LIX (236) Mind, 433–460 <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>.
- Vuga, T. (2015) Kako zavarovati industrijsko lastnino (Ljubljana: GV Založba).
- Yilmaztekin, H. K. (2023) Artificial Intelligence, Design Law and Fashion (New York: Routledge).

Extended abstract

The impact of the increasing spread of artificial intelligence is reflected in many legal areas, of which intellectual property law is far from exempt. One of the intellectual property rights is also a design, which protects the appearance of products (for example, the shapes of phones, toys, etc.), on which artificial intelligence also has an impact. Artificial intelligence can be included in the design process as a tool, or it can also be an independent “designer” of the product appearance. As a result, we can talk about the appearance of a product that is created with the help of artificial intelligence (AI-assisted designs) and the appearance of a product that is created by artificial intelligence itself (AI-generated designs).

The use of artificial intelligence technologies in the field of product appearance raises important legal questions, namely: (i) whether artificial intelligence can be the designer of a product appearance or the owner of a design to which it is entitled to exclusive rights, (ii) whether product appearance created by or with the help of artificial intelligence can be protected by a design at all, and (iii) whether product appearance created by or with the help of artificial intelligence can infringe previously registered designs. The relevant legal instruments do not provide direct answers to these questions. However, similar questions also arise in relation to other intellectual property rights, but the answers cannot be simplified and applied equally to all such rights due to differences between several intellectual property rights. The issues raised above are analysed from the perspective of EU law. The analysis is also of great importance for the Slovenian legal system, given that this intellectual property right is the subject of harmonisation in the EU Member States. The EU legislator has adopted regulations governing this intellectual property right. The first is Directive on the legal protection of designs, which approximated the regulation of this area in all EU Member States, and the second is Regulation on Community designs (now amended by new Regulation 2024/2822), on the basis of which a so-called EU design can be obtained, i.e. an intellectual (industrial) property right with a uniform nature, as it is created, transferred and terminated for the entire EU area. In 2024, the new Directive on the legal protection of designs entered into force, the provisions of which EU Member States will have to transpose into national law by 9 December 2027. The changes brought about by the new Directive also concern the protection of product appearances in the digital age.

The relevant EU instruments do not define the concept of a designer. The wording used by these EU legal provisions refers to the development of a design and thus to the developer. Some guidance that a designer of a design can only be a (natural) person or a group of natural persons also indirectly follows from other provisions of the EU Regulation. Consequently, artificial intelligence cannot be a designer and thus a right holder. However, the situation should be different when a product appearance is developed by a natural person using artificial intelligence technology, when their intervention in the process of developing the design is sufficient and does not need to be creative or inventive. Creativity is required for obtaining a copyright, while inventiveness is required for a patent. A design protects the appearance of a product that is new and has an individual character. In theory, the view is that an appearance of the product created by artificial intelligence without human intervention does not meet the requirements for protection under this intellectual property right. Such appearances belong to the public domain and can be used by anyone without obtaining any consent or permission. In this regard, it may be necessary to consider establishing a *sui generis* intellectual property right, modeled on related rights in copyright law, which protect investments or undertakings that are similar to the author's creative work or that take place in relation to the works of authors (such as performers' rights, phonogram producers' rights, film producers' rights, and others).

The holder of a registered design has the exclusive right to use the protected product appearance (positive right) but also has the right to prevent any third party from using it without their consent (negative right). Use means making, offering, placing on the market, importing, exporting or using a product in which the appearance is incorporated or to which it is attached, or storing the product for these purposes. According to the new Directive, such use also includes the creation, transmission, copying and sharing or distribution to others of any medium or software on which the design is recorded in order to enable the production of the product. A design is infringed when a third party uses a product in which the appearance is incorporated or to which it is attached without the consent of the holder of the design in such a way that it creates the same overall impression on the informed user. In relation to design infringement, a distinction must be made between so-called input infringement and so-called output infringement. As regards the first, the theory holds the view that there are no input infringements because the design is not embodied in the product itself, which is a condition for infringement according to legislation. Such an act is consequently not considered relevant for the purposes of infringement of this intellectual property right. Output infringements, on the other hand, refer to results obtained with the help of artificial intelligence technology and are embodied in the product. An infringement can be considered to have occurred if such a design of a product creates the same or a similar impression on the user as an already registered design, and an infringement will be committed. Another issue concerns the attribution of liability for such an infringement: whether responsibility lies with the user, the developer of the artificial intelligence system, or the system's operator. Naturally, even in such cases, it is possible to identify multiple infringers of intellectual property rights, who may be held jointly and severally liable for the damage caused.

In the field of artificial intelligence and intellectual property rights, there are many challenges that will certainly need to be addressed in the future. Legal regulation is not fully aligned with technological progress, and full harmonisation cannot be expected due to the continuous development of artificial intelligence technology, which always takes precedence over "too slow" legal regulation. Therefore, the law cannot keep up with such rapid progress and development of technology. Regardless, it is important to develop in practice and set out in legislation (where necessary) clear rules for the protection of intellectual property in the context of artificial intelligence, and to ensure an appropriate balance between protecting the rights of creators and promoting innovation and creativity.

